

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALA DE ȘTIINTE UMANISTE
DOMENIUL: FILOLOGIE

“COULD WE HANDLE THAT DUMB THING OR WOULD
IT HANDLE US?”: JOSEPH CONRAD’S FICTION
THROUGH THE ECOCRITICAL LENS /

“AM PUTEA NOI CONTROLA ACEL ELEMENT MUT
SAU NE-AR CONTROLA EL PE NOI ?”
OPERA FICTIONALĂ A LUI JOSEPH CONRAD DIN
PERSPECTIVĂ ECOCRITICĂ

Coordonator,
Prof. Univ. Dr. Adina Ciugureanu

Doctorand,
Dimitrie Andrei Borcan

CONSTANȚA

2020

Cuprins

Introducere

Cap. 1. Ecocritică: istoric, concepte, abordări, metodologie

- 1.1. Introducere
- 1.2. Un scurt istoric al ecocriticii
- 1.3. Ecocritica: Etape și dezvoltare
- 1.4. Metodologia cercetării
 - 1.4.1. Tropul „Natura sălbatică”
 - 1.4.2. Tropul „Apocalipsa”
 - 1.4.3. Tropul „Animalele” și ecologia profundă
 - 1.4.4. Tropul „Pastorala”
 - 1.4.5. Tropul „Pământul”: rasism, colonialism, imperialism, Imperiu
 - 1.4.6. „Mintea cibernetică” a naturii și ecosofia
 - 1.4.7. Ecocritica materială
 - 1.4.8. Noul animism și eco-teologia
 - 1.4.9. Cornucopia
 - 1.4.10. Ecologia socială și eco-marxismul
 - 1.4.11. Ecofeminismul: androcentrismul
 - 1.4.12. Ontologia orientată pe obiect
 - 1.4.13. Ecologia întunecată: hiperobiectele
 - 1.4.14. Ecomorfismele
 - 1.4.15. Heterotopia
- 1.5. Concluzie

Cap. 2. Natura sălbatică și spațiile heterotopice

- 2.1. Introducere
- 2.2. Definirea naturii sălbătice și a spațiilor heterotopice
 - 2.2.1. Natura sălbatică - biosfera răzbunătoare
 - 2.2.2. Natura sălbatică - exil și execuție
 - 2.2.3. Natura sălbatică și capcanele istoriei
 - 2.2.4. Metamorfoza apei ca hiperobiect
 - 2.2.5. Navigația și heterotopia navei
 - 2.2.6. Spații liminale apă-uscă
 - 2.2.7. Atmosfera ca hiperobiect
 - 2.2.8. Natura sălbatică – vid
- 3.3. Concluzie

Cap. 3. Dimensiuni apocaliptice în literatura lui Conrad

- 3.1. Introducere
- 3.2. Definirea Apocalipsei
- 3.3. Naufragiul ca dimensiune apocaliptică în ecologia mediului
 - 3.3.1. Focul – un element distructiv
 - 3.3.2. Eșuare și abandonarea navei
- 3.4. Anarhism și război ca apocalipsă socială
 - 3.4.1. Anarhismul – distrugere absurdă
 - 3.4.2. Războiul – o trăsătură a fenotipului uman

- 3.4.3. Tortură și sadism
- 3.5. Crima și decăderea ca dimensiuni în ecologia mentală
 - 3.5.1. Crima și răzbunarea naturii
 - 3.5.2. Canibalism și regres
 - 3.5.3. Lăcomie, monomanie și dependență
 - 3.5.4. Boală, decădere, moarte
- 3.6. Concluzie

Cap. 4. Distrugerea faunei și florei. Anti-pastorala și anti-georgica

- 4.1. Introducere
- 4.2. Ipostaze ale animalelor
- 4.3. Grădini și colecții
- 4.3. Retorică animală și vegetală: ecomorfisme
- 4.4. Anti-pastorala și anti-georgica
- 4.5. Concluzie

Chapter 5. Om *versus* Pământ: de la supraviețuire la Imperiu

- 5.1. Introducere
- 5.2. Strategii umane de supraviețuire în literatura lui Conrad
 - 5.2.1. Echipajul ca biom
 - 5.2.2. Relații de familie
 - 5.2.3. Prietenie, mentorat, dublu
- 5.3. Teorii post-darwiniste de progres/regres rasial în literatura lui Conrad
- 5.4. (Anti)rasism; înrudire (inter)rasială; rasism inversat
- 5.5. Colonizare, imperialism, Imperiu
- 5.6. Concluzie

Concluzie

Bibliografie

REZUMAT

Termeni cheie: *tropes, ecocentrism, disanthropocentrism, ecophobia, ecophilia, storied matter, double bind, transcorporeality, porosity, heterotopia, new animism, material ecocriticism, vibrant matter, hyperobjects*

Această teză doctorală este o abordare a operei literare a lui Joseph Conrad prin teoriile ecocritice. Scriitor pre-modernist, îmbinând tematica romantică cu strategiile moderniste, Conrad este profund preocupat de natură, iar o perspectivă ecocritică a romanelor și nuvelor sale nu a fost dezvoltată până în prezent, cu excepția unor articole despre *Heart of Darkness*. Prezenta cercetare propune o abordare ecocritică cuprinzătoare, interdisciplinară, a beletristicii lui Conrad, o lacună regretabilă, dar și o nișă pentru noi studii literare și critice. Întrebarea de la care a pornit cercetarea de față este în ce măsură, în relația om-natură, omul reușește să domine natura, acel „element mut” sau trăiește doar cu impresia că îl domină când, de fapt, este constant controlat de el.

Printre studiile de ecocritică folosite, care stau la baza cercetării mele, menționez: *Steps towards an Ecology of Mind* (Gregory Bateson, 1972), *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things* (Jane Bennett, 2010), *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*, (Stacy Alaimo, 2010) *Ecocriticism* (Greg Garrard, 2008), *The Three Ecologies* (Félix Guattari, 1989), *Material Ecocriticism* (Serenella Iovino, Serpil Oppermann eds. 2014). *Gaia: The Practical Science of Planetary Medicine* (James Lovelock, 1991), *Hyperobjects: Philosophy and Ecology After the End of the World* (Timothy Morton 2013), *The Natural Contract* (Michel Serres, 1990), *Triadic Functional Literature as Cultural-Critical Metadiscourse, Imaginative Counterdiscourse and Reintegrative Interdiscourse* (Hubert Zapf, 2006). Greg Garrard, de exemplu, a propus un număr de tropi pe care îi avansează ca metafore, cum ar fi: „Pastorala”, „Natura sălbatică”. „Apocalipsa”, „Locuința”, „Animalele”, „Pământul”, tropi pe care i-am folosit în structurarea tezei.

Metoda folosită pentru această cercetare a fost aplicarea conceptelor ecocritice în discursului conradian, în special a tropilor, susținută de exemple din romanele, nuvelele și corespondența scriitorului. Am pornit de la stadiul euristic, de investigare prin acumulare și selectare a materialului de cercetat. Aceasta a însemnat citirea extensivă și intensivă prin filtru ecocritic a beletristicii și corespondenței lui Conrad, a criticii literare compatibile cu ecocritica și a studiilor ecocritice compatibile cu literatura sa. Următorul pas a fost analiza ecocritică a discursului și comparația între operele lui Conrad. Aceasta a fost structurată în principal conform tropilor lui Garrard, teoriilor și conceptelor ecocritice ale unui număr de autori și a unei lungi liste de lucrări ale unor critici literari reinterpretate „prin lentile verzi”, din care menționez: Michel Foucault, John Hillis Miller, Edward Said, Juliet McLauchlan, Frank Madden, inua Achebe, Daphna Erdinast-Vulcan, William Freedman.

Aplicând tropii ecocritici ai lui Garrard la opera beletristică a lui Conrad, precum și la o parte din memoriile și corespondența sa, am descoperit ca opera literară a lui Conrad acoperă tropii în totalitate, deci, interpretarea romanelor sale prin prisma lecturii și gândirii ecocritice, este nu numai novatoare și fezabilă, dar și necesară. Aceasta oferă noi dimensiuni de înțelegere a operei conradine, care a fost analizată mai mult tematic sau prin prisma strategiilor narative.

Capitolul 1 al tezei, intitulat „Ecocritica: istoric, concepte, abordări, metodologie”, prezintă un scurt istoric al preocupărilor scriitorilor pentru Natură de-a lungul istoriei, apoi oferă o trecere în revistă a teoriilor ecocriticii din ultimele decenii, așa cum sunt analizate de Buell, Iovino și Slovic. Conceptele ecocritice importante, precum „mintea cibernetică a universului”, „schismogeneza”, „homeostaza” „platouri de intensitate” (Gregory Bateson), „ecosofia”,

„rizomi”, „deteritorializare”, „reteritorializare” (Gilles Deleuze și Félix Guattari), ipoteza Gaia (James Lovelock), ecocritica materială (Serenella Iovino și Serpil Oppermann) sunt definite și alăturate altor concepte ecocritice, cum ar fi „materie povestită”, „porozitate”, „agentivitatea materiei”, materialism vitalist (Jane Bennett), „noul animism”, „transcorporealitate” (Stacy Alaimo), „ontologie orientată pe obiect” cu „actanți” (Bruno Latour) sau cu „intervenienți” (Jane Bennett). În general, teoriile ecocritice sunt catalogate ca marxiste sau neo-marxiste. În cadrul acestora se pot număra: „ecologia întunecată” (Timothy Morton); „ecoteologia” (Kate Rigby), „ecofobia” (Simon Estok), „ecologia socială”, „ecomarxismul”, „ecofeminismul”, „cornucopia”, „contractul natural” (Michel Serres), la care se poate adăuga și conceptul de „heterotopie” a lui Michel Foucault aplicat la spațiul conradian.

Conceptele prezentate caracterizează atât percepția ecofobică cât și atitudinea ecofilică ale scriitorului. În urma cercetării, am constatat că ecofobia și ecofilia se împletesc în opera lui Conrad. În contrast cu ecofilia romanticului Wordsworth și, în general, a transcendentaliștilor, Conrad este adeseori ecofobic fără însă a fi antropocentric, adică fără a susține importanța dominației naturii de către specia umană. As considera această trăsătură conradiană un paradox ecocritic. Ideea unificatoare a acestei dualități (ecofilie-ecofobie) este conținută în toate capitolele acestei teze. Conrad vede natura în spiritul teoriei evoluționiste a lui Charles Darwin și Alfred Russel Wallace, și a istoriei alcătuită din cicluri progresive și regresive, definite de Charles Lyell. Aceste influențe evoluționiste și materialiste alcătuiesc dimensiunea ecocentrică a operei lui Conrad, a cărei intensitate este atât de mare, încât, dacă am radia natura din beletristica conradiană, am anihila întreaga sa creație literară.

Capitolul 2, „Natura sălbatică și spații heterotopice”, discută conceptele de „sălbăcie” și „heterotopie”, pe care le-am aplicat romanelor *Heart of Darkness*, *Nostromo*, *Lord Jim* și *The Secret Agent*. Subcapitolul „Definirea naturii sălbătice și spațiile heterotopice” prezintă natura monstruoasă prin metafora „mașinii de tricatat” care determină condiția și limitele umane, ca sursă a tragediei. Natura este un creator colosal, care poate genera fluturi perfecți, dar ea tricotează în loc să brodeze, creând omul imperfect și destinul lui defectuos. Remarc convingerea lui Conrad, convingere care anunță „mintea cibernetică” a materiei conform teoriei lui Bateson, că natura „cugetă,” este conștientă și agentuală. Acesta este probabil rezultatul lecturilor, a poveștilor mitologie ale lui Conrad și al experienței sale de navigator. Oamenii săi au o relație schismogenică cu natura și caută homeostaza. Natura sălbatică există numai în locuri izolate, fiind pângărită de prezența umană, toponime și cartografie, după cum este reprezentată în *Heart of Darkness*, de exemplu (subcapitolul 2.2.3).

Natura sălbatică a locurilor reale coexistă cu heterotopiile, un concept creat de Foucault, care, la Conrad, se formează prin colarea locurilor reale cu cele ficționale. Literatura conradiană conține heterotopii de consolare (grădini), de criză (azile și spitale ca în *The Secret Agent* și *Lord Jim*), de deviație (închisori, ca în *Nostromo*) și lagăre de muncă (*Heart of Darkness*, *Nostromo*). Conrad este un maestru al creării heterotopiei supreme și anume nava (în special nava cu pânze), spațiu favorizat în narațiunile scriitorului (subcapitolul 2.2.5).

În filosofia conradiană, ecocidul este dublat de genocid, există doar în această combinație. Cele două sunt însă „răzbunate”, așa cum apar ele în *Heart of Darkness*, de biosfera conștientă, de sălbăcie externă (jungla și fluviul), de sălbăcie interioară, a corpului uman, prin boală și a minții, prin nebunie. Moartea omniprezentă a intrușilor colonialiști în roman este ca o parabolă a răului și a descompunerii. Îndelung discutatul termen „horror” („oroare”) are multiple interpretări, dintre care una referitoare la corupția colonialiștilor, iar alta strâns legată de coruperea coloniștilor și transformarea lor în „specimene îmbunătățite,” asasini ai egalilor lor și ai faunei (Madden 1986). O altă interpretare a aceluiași termen este anomia de a „deveni natură” prin lepădarea de morală și prin adoptarea subumanului (McLauchlan 1983:3).

Analiza „naturii sălbătice” în *Lord Jim*, spațiile terestre din Patusan, sunt interpretate atât ca exil cât și ca mântuire sau execuție. O temă permanentă la Conrad este exilul. El este,

precum eroii săi, un localnic și un străin, un *homo duplex*. Izolarea, deruta, dislocarea și rătăcirea, ca efecte ale trecerii barierei dintr-o cultură cunoscută într-una străină conduc la alienarea personajelor conradiene în medii neobișnuite, non-native, ceea ce demonstrează legătura organică dintre individ, cultura și natura natală pe de o parte, și de-teritorializare, desnaționalizare, de-familiarizare, de-tribalizare, pe de altă parte. Atât englezii cât și malaiezienii sunt descriși ca fiind șovini, privind străinii cu suspiciune. Pentru eroii lui Conrad, marea înseamnă, de fapt, acasă, iar uscatul este exilul. Astfel, geografia Patusan-ului din *Lord Jim*, prilejuiește „capcane pentru cititor,” în timp ce dezvăluie o țară ca un tărâm de poveste, fără istorie sau, în termeni ecocritici, un hiperorganism geologic și vegetal pentru violarea căruia pedeapsa este moartea.

În subcapitolul „Natura sălbatică și loopingurile istoriei: *Nostromo*” am urmărit să analizez fresca complexă a unei țări heterotopice din romanul *Nostromo*, și să demonstrez modul în care cornucopia, monomania și dependența de bogățiile naturii, concentrate în mina de argint, determină atât istoria unei țări cât și destinele individuale, tragice ale personajelor. Eroii din *Nostromo* întruchipează parabole despre puterea distrugătoare a argintului, de care nimeni nu scapă, și care aduce un progres aparent în timp ce face ca țara să se implice în războaie iterative. Litosfera determină reîntoarcerile ciclice ale istoriei și sălbăticia-minții. În lumina eco-marxismului, calea spre dreptate prin implementarea nedreptății capitaliste este imposibilă. Cornucopia nu poate aduce bunăstare. Mina devine un lagăr de muncă într-o dictatură militară, a cărei lege inumană a „intereselor materiale” nu poate prevesti liniște și pace.

Următoarele trei subcapitole („Metamorfoza apei ca hiperobiect”, „Navigația și heterotopia navei” și „Spații liminale apă-uscat”) analizează natura sălbatică acvatică în opera conradiană. Hidrosfera, atmosfera și fusele orare sunt definite în ecocritică ca hiperobiecte. Ele posedă vâscozitate, sunt moi/topite, sunt non-locus, au periodicitate, faze, interobiectivitate. Metamorfoza apei dezvăluie acest element ca schimbător, dar și omniprezent, trecând prin toate stările fizice, el fiind leagănul și mormântul vieții, care unește și izolează. Lumea lui Conrad este în cea mai mare parte acvatică. Biografiile, navigația, colonizarea și Imperiul se extind rizomatic pe mări și fluvii. Narațiunea fie se desfășoară pe mare sub forma duelurilor om-mare, fie pe țărmuri, în porturi, și insule, fie pe fluvii. Cu excepția oceanelor, încă neexplorate, natura nu mai este virgină, a fost cucerită de om.

Nava reprezintă însă a doua natură produsă de om și osmoza omului cu ea, Conrad exprimând o dragoste tandră, până la identificare, pentru nave, care sunt personificate și considerate ca fiind superioare omului. O fascinație ambivalentă față de mare, care înseamnă dependență, dar și opoziție față de ea sunt trăsături ale multora dintre personajele sale. Ecofilia și ecofobia simultane pot fi interpretate ecocritic drept cultura echipajului de a aparține naturii prin lupta cu ea. Navigația ca ocupație tradițională britanică, poate fi considerată în opera conradiană ca determinând fenotipul națiunii, conectând țări și continente într-o rețea rizomatică. Nava cu pânze, o pasăre animistică care nu poate suporta să fie prizonieră, poate fi, din perspectivă ecocritică, heterotopia unei planete, cu diferite roluri (artefact, instrument, armă, cămin), creând o osmoză între mare, vas și marinari. Conrad are încredere în cei cu minte simplă care se comportă mai bine în criză decât în oamenii complecși, deoarece prima categorie acționează automat, câștigând, în felul acesta, eficiență. De asemenea, vapoarele cu aburi, superioare tehnologic, sunt vazute ca inferioare navelor cu pânze, care sunt dependente de natură, necesită o adevărată artă a navigației și nu produc poluare.

„Spațiile liminale apă-uscat” analizează țărmurile, care pot fi interpretate ca loc de reuniune dar și ca spațiu de despărțire, locuință, exil, înec, crimă. Mălul (nisipul ud), care pare la îmbinarea apei cu țărmul devine loc de înmormântare degradantă (*Heart of Darkness*) sau de botez, de început (*Lord Jim*). Subcapitolul „Atmosfera ca hiperobiect” discută hipersfera globală, divizată de vânturi antropomorfe în sfere de dominație în care marinarii cred că vântul se oprește dacă cineva moare la bordul navei, iar lumina, întunericul și ceața le influențează

viețile. Ceața, de exemplu, este văzută mai grea decât întunericul, pentru că îl învață pe om neputința orbului. Starea liminală apă-aer care creează ceața dezorientează, provoacă confuzie, dubiu și obsesie. Temperaturile extreme, pe care Conrad le folosește des, se regăsesc în viețile personajelor, acestea fiind aduse la punctul de fierbere sau de îngheț.

Capitolul 3, „Dimensiuni apocaliptice în literatura lui Conrad”, aplică tropul „Apocalipsa” în opera conradiană. Aceasta însă nu înseamnă apocalipsa biblică, ci sfârșitul speciei umane, metanoia/revelația în termenii lui Garrard și prolepsă, conform lui Hillis Miller. Am încercat să structurez materialul apocaliptic vast din literatura lui Conrad în mai multe categorii, cum ar fi „mediu natural,” „mediu social” și „mediu mental,” pe care le interpretez „transversal,” folosind conceptele din ecosofia lui Guattari din *Cele trei ecologii*: „ecocid”, „genocid” și „geocid”. Acestea sunt demonstrate printr-o lectură ecocritică a romanelor *Heart of Darkness* și *Nostromo*. J. Hillis Miller remarcă existența prolepsei (anticiparea, evocarea unui eveniment care apare ulterior) în analiza romanului *Heart of Darkness*. În acest sens, consider că majoritatea operelor lui Conrad sunt nu numai proleptice, dar și vizionare: anunțarea tragediei Titanicului (*Lord Jim*), lagărele de concentrare din al Doilea Război Mondial (*Heart of Darkness*), războaiele din America Latină (*Nostromo*), masacrele din Congo (*Heart of Darkness*).

Vizionar sau nu, naufragiul conradian este o dimensiune apocaliptică în ecologia mediului, realizat în descrierea unor foarte puternice scene de furtună, ca cele din *The Nigger of the Narcissus* și *Typhoon* sau în scenele cu foc, în care autorul creează o combinație de apă și foc, ambele distructive, imunitatea în fața unuia, declanșând dezastrul în fața celuilalt (*Youth*). Conrad reușește să creeze o asimetrie între natura imensă și omul minuscul cu nava sa osmotică (*Nigger of the Narcissus*, *Youth*, *Typhoon*), dar nu uită nici existența solidarității și stoicismul echipajelor. Aceasta face posibil ceea ce pare imposibil: supraviețuirea navelor, pe care capitaniile le riscă, mizând pe ele. În *Typhoon*, de exemplu, căpitanul căruia în lipsește o exprimare inteligentă verbală, interpersonală, abstract-matematică, naturistică și spațială este compensat în atitudinea și acțiunile lui de eforturile mecanicilor și ale echipajului. După cum remarcă Iovino și Oppermann, antropomorfismul naturii este folosit pentru a obține disantropocentrismul (decăderea omului din poziția antropocentrică), lucru reflectat pe deplin în *Typhoon*.

În continuarea capitolului, am abordat termeni și teme legate de distrugerea omului și a naturii: războiul, tortura, sadismul, crima, răzbunarea, canibalismul, lăcomia excesivă și boala, pe care le-am analizat din perspectivă ecocritică în subcapitole separate. Astfel, Conrad descrie războiul ca o modalitate de distrugere a speciilor, o crimă absurdă care își condamnă participanții la o conștiință încărcată și imposibilitatea de a ști dacă faptele lor sunt justificate sau nu (ex. *Nostromo*). Omul schismogenic își grăbește sfârșitul demonstrând că este o specie auto-distructivă, care întreține permanente conflicte inter- și intra-rasiale. Pacea-armistițiu este utopică. Războiul este de asemenea văzut ca selecție naturală, deterministică și ca măsură malthusiană de a echilibra creșterea populației și resursele pământului prin acțiuni autodistructive. Tortura, un element des întâlnit în conflicte armate, este înțeleasă ca manifestare a sălbăciei interioare și văzută ca perversiune umană care presupune atât sălbăciea minții cât și a trupului (*Nostromo*).

Al patrulea capitol, „Distrugerea florei și faunei. Anti-pastorală și anti-georgică,” discută fauna prin ideile holistice ale lui Conrad și cele de parazitism, prin care scriitorul conectează ființele umane de elementele non-umane. Animalele în textul conradian sunt folosite ca animale de companie, dar și ca animale abuzate de om, exploatate la transport sau folosite ca hrană, ca sursă de câștig și ca specimene de colecție. În ecologia profundă omul este considerat a fi parazitul universal al Pământului, potrivit lui Serres, reificând animalele de companie în jucării (*Almayer's Folly*, *Personal Record*) și pe cele de transport în unelte (*Nostromo*). Din perspectiva ecologiei profunde, *Heart of Darkness* este exemplul prin care

elefanții sunt folosiți ca sursă de câștig, dar în roman sunt un referent absent, cuvântul „elefant” nefiind menționat în text. Elefanții sunt reprezentați metonimic prin cuvântul „fildes” care îi reprezintă ca marfă, ca obiect comodificabil, dar care conduce la apariția unei obsesii colective de a extermina animalul și vinde obiectul de valoare.

Conrad menționează foarte puține specii de animale în descrierile sale africane, lucru perceput de Achebe ca rasism. Fauna și flora *en masse* pot fi considerate ca dimensiuni antropocentrice în ecologia profundă. Animalele sunt reduse la *zoë* (=viață elementară), fiind excluse de la *bios* (=viață socială), ele nu au voce să își susțină drepturile și gândirea lor, dacă există, nu poate fi înțeleasă de specia umană. Nu există drepturi ale animalelor în cărțile lui Conrad, unicul lor avocat fiind, semnificativ, un băiat oligofren căruia îi este milă de animale și de săraci, tulburat de dilema unei “lumi rele” (*Secret Agent*). În ecologia profundă, oamenii sunt considerați mai puțin sensibili în comparație cu animalele, deoarece sunt mai opaci la avertismentele zoo-semiotice. Animalele, pe de altă parte, sunt simbolic legate de superstiții: vulturii și bufnițele anunță moartea, în timp ce papagalii care vorbesc ca niște automate sunt descriși ca „foarte umani.”

Grădinile sunt prezentate în opera conradiană ca spații heterotopice, ca natură secundă proiectată de om, dezvăluind firea proprietarilor lor (generozitate, seducție, excentricitate) sau funcționând ca heterotopii de consolare ori colecții științifice de specimene (*Nostromo*, *Lord Jim*). De exemplu, grădina splendidă a lui Stein (*Lord Jim*) este o interesantă heterotopie de consolare, în care păsările au aripile ciuntite.

Subcapitolul „Retorică animală și vegetală: ecomorfisme,” continuă discuția despre animale prin analiza tropilor stilistici folosiți frecvent de Conrad, cum ar fi metonimia, prin care animalele sunt identificate cu oamenii și metafora, prin care animalele sunt reprezintă tipuri de oameni (Willis 128). Ecomorfismele lui Conrad exprimă stilistic o viziune holistică a universului, în care lucrurile și ființele comunică între ele și trec dintr-un regn în altul. Conrad folosește ecomorfisme diverse, pe care le-am identificat ca antropomorfisme (*Nigger of the Narcissus*, *Typhoon*) și ecomorfisme, pe care le-am definit ca: teriomorfisme, aquamorfisme, pteromorfisme, fitomorfisme, entomomorfisme, fitomorfisme (*Lord Jim*), teriantropisme (*Nostromo*), anemomorfisme, erpomorfisme (*Heart of Darkness*, *Lord Jim*), dendromorfisme (*Nigger of the Narcissus*), aromamorfisme (*Youth*). Termenii menționați mai sus, creați de mine, dezvăluie categoriile distincte de animale folosite de Conrad în opera ficțională, dar și elementele naturii sau simțurile care domină diversele categorii, din perspectivă umană.

Anunțând ontologia orientată pe obiect, Conrad folosește obiecte neanimate în mod simbolic. Bio-retorica sa seamănă cu poveștile populare și miturile, prin ceea ce ecocritica numește animism. Conrad animează natura și reifică oamenii, jucându-se cu regnurile cu scopul de a evidenția natura ca prioritară. El desfide regnul, specia și starea fizică, folosind figuri de stil disantropocentrice în cadrul unui ecocentrism al ecologiei profunde. Retorica animală și ecomorfismele sunt modul său metaforic natural de exprimare. Marinarii săi sunt „centauri, oameni-nave,” în simbioză ploioantropomorfică cu vasele lor, strămoși ai cyborgilor lui Haraway, uniți cu timona ca în *Nigger of the Narcissus*. Sunt căpitani care mizează pe rezistența navelor, idealizează comanda ca o legătură de cununie și vorbesc despre navă ca despre o femeie osmotică (*The Rescue*). În asamblaje teriantropice de centauri, oamenii sunt simbiotic inseparabili de forma cabalină care îi dezvăluie ca atare (*Nostromo*).

În subcapitolul „Anti-pastorală și anti-georgică” am analizat variante întunecate, moderniste ale pastoralei clasice care exprimă pesimismul ecologic al lui Conrad. Natura sa este de obicei un Paradis pierdut și poate fi deseori privită drept capcană postlapsariană pentru cititori. O întâlnire între doi îndrăgostiți sub o boltă de flori, de exemplu, este folosită de Conrad ca anticlimax: pe de o parte o poveste romantică, pe de alta, un memento despre competiție și moarte în regnul vegetal (*Almayer's Folly*). În același sens, dragostea maritală este văzută anticlimactic ca succes social, dar și ca eșec intim (*Nostromo*), personajele devenind victime

ale naturii prin genotipuri sau fenotipuri străine. Așa cum aratul (brăzdatul pământului) și mineritul sunt un păcat oedipian comis față de Planeta Mamă (Morton 7), navigația este poate fi interpretată tot ca un păcat prin acțiunea de brăzdare (cucerire) a oceanului. Apocalipsa conradiană decurge și din acest păcat.

Capitolul 5, „Om *versus* Pământ de la supraviețuire la Imperiu,” discută elementul „Pământ”. În capitol, istoria și civilizația sunt prezentate ca fiind ciclice în opera conradiană, dual progresiv și regresiv. Colonizarea, colonialismul și imperialismul sunt descrise în același fel. În acest context, strategiile umane de supraviețuire relevă tendințe duale simultane, centripete și centrifuge în gândirea personajelor lui Conrad. Aceste tendințe sunt foarte puternice în *Heart of Darkness*, de exemplu. Kurtz se contopește cu natura și cultura „celuilalt” (triburile africane din Congo), în timp ce Marlow privește cultura celuilalt din perspectiva omului prudent. De aceea, ideile lui Conrad despre natură exprimă adevăruri duale. Eroii lui Conrad au nevoie de muncă, o acțiune puternică care implică menținerea unui adevăr de suprafață, care îi ține ocupați ca să evite gândirea profundă, și anxietatea față de cunoaștere și de „minciuni salvatoare” (Freedman 129). Acest „paradox romantic” deziluzionat (Erdschmid-Vulcan 134) alternează între minciuni salvatoare și adevărul care trezește, personajele preferându-l pe primul deoarece iluziile protective devin valori etice care îi ajută oamenii să își păstreze sănătatea psihică. Unul dintre meritele lui Conrad este și acela de a transforma incertitudinea în artă, așa cum o face la finalul romanului *Heart of Darkness*.

Valorile etosului victorian, „muncă, datorie și renunțare” sunt similare cu etosul profesional al marinarilor. Pentru Conrad, supraviețuirea rasei umane nu poate exista în afara solidarității, datoriei, autocontrolului, muncii, onoarei, și în special, în afara fidelității, ceea ce creează o cultură a echipajului prin ceea ce poate fi denumit ca „un contract natural” (Serres, 2011). În opoziție, solitudinea, libertatea individuală și lipsa de autocontrol sunt riscante. Etica lui Conrad corespunde preceptelor ecocritice privind atitudinea față de natură.

În subcapitolul „Echipajul ca biom” am analizat legătura puternică dintre marinari și navă și între marinari ca persoane individuale, pentru că unica lor familie este echipajul, iar casa lor este nava, un substitut al căminului. În această legătură puternică, marinarii împreună cu nava luptă cu natura. Pe de altă parte, Conrad privește cu nostalgie două „specii” pe cale de dispariție: una ar fi marinarii antrenați să navighe pe vasele cu pânze, iar cealaltă, navele cu pânze. Două exemple în acest sens sunt echipajele de marinari din *Nigger of the Narcissus* și *Lord Jim*. În ceea ce privește relațiile de familie, acestea sunt mai aparte în literatura lui Conrad: majoritatea taților sunt văduvi, majoritatea marinarilor sunt orfani. Echipajul înlocuiește familia. Relațiile maritale, când există, sunt conflictuale sau fragile: cuplurile căsătorite sunt în general sterile (*The Rescue*, *Nostromo*). Căsătoriile interrasiale sunt sortite eșecului, iar femeile băștinașe sunt victime ale rasismului sau manifestă un rasism inversat (*Almayer's Folly*, *An Outcast of the Islands*). Relațiile dintre frați sunt fie de devotament (*The Rescue*), fie de fratricid după modelul Cain și Abel (*Karain*, *The Lagoon*). Asemenea relații de familie defectuoase conduc la vulnerabilitate manifestată în special în confruntarea cu natura nemiloasă. Relațiile de familie ineficiente avertizează în legătură cu o posibilitate apocaliptică de dispariție a speciei umane: prea puțini copii, eroi necăsătoriți, logodnice văduve, copii decedați. Aceste relații au generat perspectiva ecofeministă, care privește lumea conradiană ca „o lume a bărbaților,” misogină, androcentrică.

Cu toate acestea, există și prietenii nobile, empatie, devotament necondiționat în relații specifice de mentorat, paternitate adoptivă sau quasi-fraternitate. Afinitățile psihologice plasează eroii în perechi și rețele de dubli, în confidenți secreți apropiați fie de natură, fie de cultură. Dublii antieroi pot fi interpretați ca personificare a subconștientului naratorului (*The Secret Sharer*). De fapt, structurile binare pot fi suprapuse cu conceptele de *super-ego* și *id* ale lui Freud sau *persona* și *umbra* în viziunea lui Jung. Din perspectivă ecocritică și aplicate pe analiza personajelor lui Conrad, ele pot fi interpretate ca dicotomii cultură-natură, civilizație-

natură sălbatică, om-animat. Diferența dintre Freud și Conrad este că acolo unde Freud vede procese ale subconștientului, Conrad vede represie sau autoînșelare (Freedman 35). De fapt, Conrad îl precede pe Freud în intuiția sa despre psihicul uman. Absența presiunii *superego*-ului ca principiu al realității permite libertate nelimitată *ego*-ului, care decade în *id*, adică în subuman, ca principiu al plăcerii.

Dacă Conrad îl precede pe Freud, prin modul în care analizează regnul animal, viziunea sa este susținută de teoriile darwiniste. Se știe ca scriitorul a fost adeptul studiilor antropologice post-darwiniene ale lui Huxley și Nordau, ale căror concluzii se regăsesc în *Heart of Darkness*. În subcapitolul care discută influența teoriilor post-darwiniste în scrierile lui Conrad, am prezentat manifestări ale regresului individual în romanul conradian: solitudine în natura sălbatică, contact cu societăți primitive, modernitatea ca libertate față de lege, decăderea cíclică după atingerea culmii civilizației. Exemplul cel mai cunoscut este decăderea fizică și morală a lui Kurtz din *Heart of Darkness*.

Atitudinea contradictorie a lui Kurtz și modul în care Marlow se hotărăște să rezolve situația au creat discuții îndelungi, inițiate de Chinua Achebe în legătură cu rasismul lui Conrad. Această temă este discutată în subcapitolul „(Anti)rasism, (anti)colonialism, rasism inversat.” Acuzația de rasism lansată de Achebe în eseu publicat în 1977 creează o critică care împarte opera lui Conrad în două perioade distincte: perioada ante-1977, sau ante-Achebe, când Conrad era considerat un scriitor antirasist, și perioada post-1977, sau post-Achebe, când Conrad a ajuns să fie considerat un scriitor pro-colonialist, rasist, sau cel puțin dual. Edward Said intervine în controversă în 1994, considerându-l pe Conrad un om al timpului său, neparadoxal prin faptul că este atât rasist conservator, cât și anticolonialist neconvențional, ca și celebrii săi prieteni de corespondență: Cunninghame Graham și Casement. Conrad este, de fapt, un rasist victorian atipic, dual și uman, lucru dovedit atât de textele sale cât și de corespondența sa. Gândirea sa fiind „multiplă,” după cum mărturisește însuși scriitorul, atitudinea lui exprimă atât rasism cât și antirasism, ceea ce Said consideră normal pentru un victorian. Tendința lui Conrad este să plaseze rasele pe o scală eugenică, cu albi la vârf și negri la bază. Dacă este vorba de rasism, el ar putea fi acuzat de o asemenea atitudine și în legătură cu chinezii, malaiezienii și arabii, nu numai referitor la congolezi. Ceea ce Achebe nu observă în analiza lui sunt sentimentele de compasiune ale lui Conrad și pledoaria lui pentru dreptate față de victime. El nu afirmă niciodată ca africanii ar fi în afara speciei umane. Marlow, acuzat de rasism, realizează de fapt că întinericul se află în fiecare om. Ceea ce demonstrez în acest subcapitol este atitudinea anti-colonialistă a lui Conrad, atitudine declarată fățiș în scrisorile sale și în jurnal (*Congo Diary, Last Essays*).

Analiza rasială a literaturii lui Conrad este complicată de rasismul inversat. În opera ficțională a scriitorului, „Indianul nobil” al lui Rousseau nu este de loc nobil, ci tot atât de întunecat ca europenii (*Almayer's Folly, Outcast of the Islands, Rescue, Karain*), mitul inocenței primordiale a „omului natural,” fiind, astfel, destrămat. Malaiezienii și arabii urăsc europenii, unii recurgând până la crimă. Prietenia inter-rasială este rară (*Lord Jim, Karain, Rescue*), deoarece Conrad este conștient de relativismul cultural și de existența culturilor multiple, cum sunt cele ale marinarilor, fără bariere rasiale. Deși echipajele lui Conrad sunt internaționale, iar marinarii trebuie să se accepte unii pe alții, scriitorul crede în superioritatea rasei albe. Cuvintele lui Marlow „unul dintre noi” (*one of us*) sunt restrictive național, putând fi considerate un fel de eugenie. Același „noi” apare și în *Youth*, în legătură cu marinarii insulari, englezi, în contrast cu cei europeni.

Subcapitolul „Colonizare, imperialism, Imperiu” arată că odată ce marile metropole își dispută coloniile, asistăm la cartografieri și recatografieri ale Pământului pentru exploatarea intensă a naturii. În eseurile sale, Conrad demască profitul ca motivație a colonizării și a reconfigurării Imperiului, care include poliția, ambasadele, agenții dubli, anarhiștii și nu are granițe temporale. Ordinea și haosul anarhist se întrepătrund. Interesele materiale au propriile

lor legi, iar acestea sunt inumane. Literatura lui Conrad este printre primele care exprimă rezistența antiglobalizare. Traiectoria rizomatică de la colonizare la imperialism și Imperiu îl dezvăluie pe Conrad ca vizionar, prin detectarea elementelor de globalizare în toate etapele, previzionând anarhismul (*Secret Agent*, *Nostromo*) și comunismul (*Nostromo*) și ilustrând ideea eco-marxistă a globalizării care transformă țările cu resurse în colonii. Imperiul trece de la regimul de disciplină la regimul de control, modelând subiectivități.

Deznodământul din opera ficțională a lui Conrad este de obicei tragic și literatura critică a analizat în profunzime acest aspect. Privit însă prin lentila ecocritică, tragicul din finalul textelor conradiene nu poate fi interpretat doar ca atitudine pesimistă asupra vieții, ci și ca avertizare referitoare la viitorul speciei umane. Personajele sale nu au suportul spiritual al Creștinismului, ci acționează conform legilor darwiniene care controlează viața și într-o civilizație ineficientă. Ele reflectă neîncrederea autorului în triumful binelui asupra răului; la fel ca autorul lor, ele se comportă ateist și înlocuiesc religia cu norme etice. Conrad crede în capacitatea omului de a se auto-distruge și de a distruge natura ambientală, de aceea predică o atitudine reținută în confruntarea cu natura. Avertizează omul despre osânda sa dacă încalcă legile naturii și-l îndeamnă să amâne momentul în care natura, pe care el a abuzat-o, se va răzbuna. Prin avertismentul său repetat, Conrad este atât romantic cât și încrezător în triumful ecologic, pentru că el este un idealist încăpățânat și un optimist sub mantia pesimismului: „Ca să ai speranță [...] nu este necesar să gândești că lumea este bună. Este suficient să crezi că nu este imposibil să ajungă să fie în felul acesta,” afirmă scriitorul într-una din notele sale (*Notes on Life and Letters*, 1905:10, traducerea mea).

Cercetarea de față dezvăluie o legătură foarte puternică între opiniile lui Joseph Conrad despre viață, despre natura umană, despre pământul cu bogățiile și zăcămintele sale și ecocritică. Am demonstrat pe parcursul cercetării că Joseph Conrad a fost activist al mediului, promotor al ideilor etice și ecologice, profet al unui sfârșit apocaliptic al umanității (în cazul în care natura nu este respectată), a fost gânditor umanist și antirasist. Textele pe care le-am selectat din lista lungă de romane și nuvele reflectă în totalitate viziunea ecologică a autorului și au putut fi folosite în analiza ecocritică a operei sale. Cercetarea nu a epuizat subiectul și poate continua prin dezvoltarea temelor din capitole și subcapitole cu mult mai multe exemple care susțin atașamentul profund al autorului față de natură în toate formele sale, precum și gândirea sa critică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Surse primare

Conrad, Joseph. (1895) *Almayer's Folly: A Story of an Eastern River*, London: Wordsworth Classics, 1996. Print.

---- (1896) *An Outcast of the Islands*,; Oxford, New York: Oxford University Press, 1992.

Print. <https://www.goodreads.com/book/show/822461.An-Outcast-of-the-Islands>. Web

---- (1912) *A Personal Record*, , eds., Najder, Zdzislav, John Stape, Cambridge: Cambridge University Press, 2008. <https://www.gutenberg.org/files/687/687-h/687-h.htm>. Web.

----(1908) *A Set of Six: Tales*, Garden City, NY: Doubleday, Page & Co., 1915.; <https://www.gutenberg.org/files/2305/2305-h/2305-h.htm>. Web.

---- (1914) *Chance: A Tale in Two Parts*, Oxford: Oxford University Press, 2008. <https://www.gutenberg.org/ebooks/1476> Web.

---- (1899) *Heart of Darkness*, London: Penguin, 1994, Print.

---- (1926) *Last Essays*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

- www.goodreads.com/book/show/3161638-last-essays. Web.
- (1900) *Lord Jim: A Tale*, London: Penguin Classics, 1986. Print.
- (1904) *Nostromo: A Tale of the Seaboard*, Harmondsworth: Penguin Classics, 1994. Print.
- (1921) *Notes on Life and Letters*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
www.gutenberg.org/ebooks/1143 Web. .
- (1925) *Tales of Hearsay*, www.gutenberg.org/files/17732/17732-h/17732-h.htm Web.
- (1898) *Tales of Unrest*, London: Wordsworth Classics, 1996. Print.
[https://www.goodreads.com/book/show/698641.Tales of Unrest](https://www.goodreads.com/book/show/698641.Tales_of_Unrest). Web
- (1919) *The Arrow of Gold: A Story between Two Notes*, Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2004. <https://www.gutenberg.org/ebooks/1083> Web..
- (1906) *The Mirror of the Sea: Memories and Impressions*, London: Methuen & Co. 1907. <https://www.gutenberg.org/ebooks/1058>. Web..
- (1897) *The Nigger of the 'Narcissus': A Tale of the Forecastle*, Oxford: Oxford University Press, 1984. <https://www.gutenberg.org/ebooks/17731>. Web.
- (1920) *The Rescue: A Romance of the Shallows*, London: Penguin, 1995.
<https://www.gutenberg.org/ebooks/1712>. Web..
- (1907) *The Secret Agent: A Simple Tale*, London: Penguin, 1994. Print.
- (1910) *The Secret Sharer*, New York: Dover Thrift Editions, 2008.
www.gutenberg.org/files/220/220-h/220-h.htm. Web.
- (1917) *The Shadow-Line: A Confession*, Oxford: Oxford World's Classics, 2009.
<https://conrad.thefreelibrary.com/The-Shadow-Line/1-2>. Web.
- (1912) *Twixt Land and Sea: Tales*, London: Start Classics, 2014 .
<https://www.gutenberg.org/ebooks/1055>. Web.
- (1903) *"Typhoon" and Other Stories*, London: Penguin Classics, 2007 .
<https://www.gutenberg.org/files/1142/1142-h/1142-h.html>. Web.
- (1911) *Under Western Eyes*, New York: Dover Thrift Editions, 2003
. <https://www.gutenberg.org/files/2480/2480-h/2480-h.htm> Web.
- (1915) *Victory, An Island Tale*, London: Penguin Classics 2016. Web.
https://archive.org/stream/victoryconr00conr/victoryconr00conr_djvu.txt Web
- (1916) *Within the Tides: Tales* London: Kesinger Publishing LLC, 2007.
<https://www.gutenberg.org/ebooks/1053>. Web.d
- *"Youth" and "Gaspar Ruiz,"* Letchworth: Dent & Sons, Temple Press, 1926. Print.
- Karl, F., and L., Davies. eds., *The Collected Letters of Joseph Conrad*, Cambridge: Cambridge University Press 1983. <https://www.conradfirst.net/view/volume-id=28.html>. Web
- *Joseph Conrad's Letters to R.B. Cunninghame Graham*, ed., Watts, C.T., 2011, Cambridge: Cambridge University Press, <https://www.amazon.com/Joseph-Conrads-Letters-Cunninghame-Graham/dp/0521129419>. Web.

Studii de ecocritică

- Abram, David. *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*. New York: Pantheon, 1996. Web.
- Alaimo, Stacy. *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Bloomington: Indiana University Press, 2010. Web.
- Bateson, Gregory. *Steps towards an Ecology of Mind*, Chicago: University of Chicago Press, 1972. Web.
- *Mind and Nature*, New Jersey: Hampton Press, 1979. Web.
- Bennett, Jane. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham, N.C: Duke University Press, 2010. Web.

- Buell, Lawrence. *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing and the Formation of American Culture*, New York: Princeton University Press, 1995. Web.
- (1995); *The Future of Environmental Criticism*, New-York: Wiley-Blackwell 2005. Web.
- Cohen, Jeffrey. *Stone: An Ecology of the Inhuman* Minnesota: University of Minnesota Press, 2015. Web.
- Commoner, Barry. *The Closing Circle: Man, Nature and Technology*, New York: Alfred Knopf, 1971. Web.
- Deleuze, Gilles and Felix Guattari. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* Minnesota: University of Minnesota Press, 1983. Web.
- *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Minnesota: University of Minnesota Press, 1987. Web.
- Eagleton, Terry. *Literary Theory: An Introduction*, Minnesota: University of Minnesota Press, 1996. Web.
- Estok, Simon. *Ecocriticism and Shakespeare: Reading Ecophobia*, New York: Palgrave Macmillan, 2011. Web.
- Garrard, Greg. *Ecocriticism*, London: Routledge, 2008. Print.
- Glotfelty, Cheryll, Harold Fromm (eds). *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* Atlanta, Georgia: University of Georgia Press 1996. Web.
- Griffin, David Ray (ed.), *The Reenchantment of Science: Postmodern Proposals*, New York : State University of New York Press, 1988. Web.
- Guattari, Felix. *The Three Ecologies*, Paris: New Dimensions, 1989. Web.
- Haeckel, Ernst. (1899) *The History of Creation*, New York: Routledge 2019. Web.
- Haraway, Donna. "A Cyborg Manifesto: Science, Technology and Socialist Feminism in the Late Twentieth Century," *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, New York: Routledge, 1991. pp.149-181. Web.
- Iovino, Serenella, Serpil Oppermann (eds.). *Material Ecocriticism*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2014. Web.
- Latour, Bruno. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford /New York: Oxford University Press, 2005. Web.
- Lovelock, James. *Gaia: The Practical Science of Planetary Medicine*, London: Lovelock Publishing House, 1991. Print.
- Morton, Timothy. *Ecology without Nature*, Harvard: Harvard University Press, 2007. Web.
- *Hyperobjects: Philosophy and Ecology After the End of the World* Minnesota: University of Minnesota Press, 2013. Web.
- Rigby, Kate. "Spirits That Matter: Pathways toward a Rematerialization of Religion and Spirituality". Web.
- Rueckert, William. "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism", *The Iowa Review*, 9.1. (Winter), 1978. pp 71-86. Web.
- Serres, Michel. *The Parasite*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1982. Web.
- *The Natural Contract*, 1990; Ann Arbor, Mi: The University of Michigan Press, 2011. Web
- Wallace, Alfred Russel (1878) *Tropical Nature and Other Essays*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013. Web
- Wheeler, Wendy. *The Whole Creature: Complexity, Biosemiotics and the Evolution of Culture*, London: Laurence and Wishart, 2006. Web.
- Winston, Greg "The great demoralization of the land"- Postcolonial Ecology in *Heart of Darkness*", Szczesnak-Brewer, ed., *Critical Approaches to Joseph Conrad*, University of South Carolina Press, 2015 Web
- Zapf, Hubert. *Triadic Functional Literature as Cultural-Critical Metadiscourse, Imaginative*

Counterdiscourse and Reintegrative Interdiscourse, Gersdorf C., S. Mayer, eds.,
Nature in Literature and Cultural Studies: Transatlantic Conversations in
Ecocriticism, New York: Rodopi, 2006 Web

Studii despre Joseph Conrad

- Baines, Jocelyn. *Joseph Conrad: A Critical Biography*. New York: McGraw-Hill, 1960.
<https://www.goodreads.com/book/show/6672824-joseph-conrad>. Web.
- Berthoud, Jacques. *Joseph Conrad: The Major Phase*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978. https://www.goodreads.com/book/show/141100.Joseph_Conrad. Web.
- Erdinast-Vulcan, Daphna. *Joseph Conrad and the Modern Temper*, Oxford: University of Oxford Press, 1988 www.goodreads.com/book/show/141142.,
Joseph Conrad and the Modern Temper. Web.
- Freedman, William. *Joseph Conrad and the Anxiety of Knowledge*, Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press, 2014. Web.
- Galsworthy, John. (1908) "Joseph Conrad: A Disquisition." *Castles in Spain and Other*
Screeds, New York: Scribner's Sons, 1927. pp.21-22. Web.
- Griffith, John. *Joseph Conrad and the Anthropological Dilemma: 'Bewildered Traveller'*
Oxford: Clarendon Press, 1999. [https://www.bl.uk/britishlibrary/~media/bl/global/services/collection/metadata/pdfs](https://www.bl.uk/britishlibrary/~/media/bl/global/services/collection/metadata/pdfs). Web.
- Guerard, Albert. *Conrad the Novelist*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1958. <https://www.questia.com/library/659048/conrad-the-novelist> Web.
- Kaplan, Carola, Peter Lancelot Mallios and Andrea White, eds., *Conrad in the Twenty-First Century: Contemporary Approaches and Perspectives*, New York: Routledge, 2005.
<https://www.muse.jhu.edu/article/197028/pdf> Web.
- Karl, Frederick. *Joseph Conrad: The Three Lives*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1979. <https://www.archive.org/details/josephconradthre00karl> Web.
- Mallios, Peter Lancelot. *Our Conrad. Constituting American Modernity*, Stanford: Stanford University Press, 2010. <https://www.sup.org/books/title/?id=12129>. Web.
- Meyer, Bernard. *Joseph Conrad: A Psychoanalytic Biography*, Princeton: Princeton University Press, 1967. Web.
- Morf, Gustav. *The Polish Shades and Ghosts of Joseph Conrad*, Kansas: Astra Books, 1976. Web.
- Moser, Thomas. *Joseph Conrad: Achievement and Decline*. Hamden, Connecticut: Archon, 1957. <http://www.cambridge.org/core/books/new-cambridge-companion-to-joseph-conrad/DBFCADBC>. Web.
- Murfin, Ross. *Conrad Revisited: Essays for the Eighties*, Tuscaloosa: Alabama University Press, 1985. Web.
- Najder, Zdzislaw. *Joseph Conrad. A Life*, New York: Camden House, 2007.
https://www.goodreads.com/book/show/246512.Joseph_Conrad Web.
- Parry, Benita. *Conrad and Imperialism: Ideological Boundaries and Visionary Frontiers*
London: Macmillan. 1983. <https://www.catalogue.nla.gov.au/Record/2564194>. Web.
- Peters, John. *Conrad and Impressionism*, New York: Cambridge University Press, 2001.
<https://www.goodreads.com/book/show/7644062-conrad-and-impressionism>. Web.
- *Joseph Conrad's Critical Reception*. New York: Cambridge University Press, 2013.
<https://www.goodreads.com/book/show/17720343-joseph-conrad-s-critical-reception>. Web.
- Rising, Catherine. *Darkness at Heart: Fathers and Sons in Conrad*, San Fernando: Prager, 1990. <https://www.theeveningrednessinthewest.wordpress.com/category/fathers-and-sons>. Web.
- Ross, Stephen. *Conrad and Empire*, Missouri: University of Missouri Press, 2004. Web.

- Said, Edward. *Joseph Conrad and the Fiction of Autobiography*, Cambridge: Harvard University Press, 1966. https://www.goodreads.com/book/show/141112.Joseph_Conrad_and_the_Fiction_of_Autobiography. Web.
- *Culture and Imperialism*, London: Chatto & Windus, 1993. <https://www.goodreads.com/book/show/22135>. Web.
- Schneider-Rebozo, L., McCarthy, J., Peters J. (eds). *Conrad and Nature: Essays*, London: Routledge, 2018. Print.
- Schneider-Rebozo, Lissa, Jeffrey Mathes McCarthy and John Peters (eds.), *Conrad and Nature: Essays*, London: Routledge, 2018. Print.
- Schwarz, Daniel R. *Conrad: The Later Fiction*, London: Palgrave Macmillan, 1982. <https://www.palgrave.com/gp/book/9781349052745>. Web.
- Sherry, Norman. *Conrad's Eastern World*. Cambridge: Cambridge University Press, 1966. https://www.goodreads.com/book/show/270684.Conrad_s_Eastern_World Web.
- *Conrad's Western World*, Cambridge: Cambridge University Press, 1971. https://www.goodreads.com/book/show/1229312.Conrad_s_Western_World. Web.
- Sherry, Norman (ed.), *Conrad: The Critical Heritage*. London: Routledge & Kegan Paul, 1973. <https://www.goodreads.com/book/show/4570323-conrad> Web.
- Stallman, Robert. W. (ed.), *The Art of Joseph Conrad: A Critical Symposium*, East Lansing: Michigan State University Press, 1960. Web.
- Stape. J.H. *The Several Lives of Joseph Conrad*, New York: Vintage, 2009. <https://www.goodreads.com/book/show/2872038>. Web.
- Szczeszak-Brewer, Agata (ed.), *Critical Approaches to Joseph Conrad*, Columbia, SC: University of South Carolina Press, 2015. Web. <https://questia.com/library/120088744/critical-approaches-to-joseph-conrad>. Web.
- Watt, Ian. *Conrad in the Nineteenth Century*, 1979, Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 1981. Print.
- White, Andrea, *Joseph Conrad and the Adventure of Tradition (Constructing and Deconstructing the Imperial Subject)*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993. <https://www.cambridge.org/core/books/joseph-conrad-and-the-adventure-tradition/B0D0606>. Web.
- Wollaeger, Mark. *Joseph Conrad and the Fictions of Scepticism*, Stanford: Stanford University Press, 1990. <https://www.taylorfrancis.com/books/9780203988121/chapters/10.4324/9780203988121-21> Web.
- Zyla, Wolodymyr, Wendell Aycock, eds., *Joseph Conrad: Theory and Fiction*, Lubbock: Texas Tech University, 2009. Web.

Lucrari despre romane sau volume de Joseph Conrad

- Achebe, Chinua: "An Image of Africa: Racism in Conrad's Heart of Darkness" *Massachusetts Review* 18/ 1977, pp. 782-794. <https://polonistyka.amu.edu.pl/data/assets/pdf.file/0007/259954/Chinua-Achebe.-An-Image-of-Africa-Racism-in-Conrads-Heart-of-Darkness.pdf>. Web
- Berthoud, Jacques. *Joseph Conrad: The Major Phase*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978. https://www.goodreads.com/book/show/141100.Joseph_Conrad. Web.
- Billy, Ted. *A Wilderness of Words: Closure and Disclosure in Conrad's Short Fiction*, Lubbock: Texas Tech University Press, 1997. <https://www.amazon.com/Wilderness-Words-Closure-Disclosure-Conrad%2%92s/dp/0896723895>. Web.
- Bloom, Harold (ed.), *Major Literary Characters: Marlow*, New York: Chelsea House, 1992. Web.
- Ciugureanu, Adina. *Modernism and the Idea of Modernity*, Constanța: Ex Ponto, 2004. Print.

- Conroy, Mark. "Paragon and Enigma: The Hero in *Lord Jim*", ed. Bloom, H., *Major Literary Characters: Marlow*, New York: Chelsea House, 1992. pp146-162.
<https://www.questia.com/library/120085024/marlow> Web.
- Dryden, Linda. *Conrad's Politics: Joseph Conrad and the Imperial Romance*, London: Palgrave Macmillan, 2000. Web.
- Erdinast-Vulcan, Daphna. *The Strange Short Fiction of Joseph Conrad- Writing, Culture, and Subjectivity*, Oxford: Oxford University Press, 1999. Web.
- Gueti, James. *The Limits of Metaphor, A Study of Melville, Conrad, and Faulkner*, Ithaca: Cornell University Press, 1967. Web.
- Hampson, Robert. "Conrad' Heterotopic Fiction: Composite Maps, Superimposed Sites and Impossible Spaces" eds., Kaplan, Mallios, White, *Conrad in the Twenty-First Century*, New York: Routledge, 2005. pp 121-136. Web.
- Harpham, Geoffrey Galt: "Beyond Mastery: The Future of Conrad's Beginnings", eds. Rebozo, McCarthy, Peters, *Conrad and Nature: Essays*, London: Routledge, 2018, pp.299-310. Print.
- Hawkins, Hunt. "Conrad and the Psychology of Colonialism," ed. Murphyn, Ross, *Conrad Revisited: Essays for the Eighties*, Tuscaloosa: Alabama University Press, 1985, pp.71-87. Web.
- Jameson, Fredric. *The Political Unconscious (Narrative as a Socially Symbolic Act)*, Ithaca: Cornell University Press, 1981. [https:// www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1287f8w](https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1287f8w). Web
- Leavis, Frank Raymond. (1948) *The Great Tradition: George Eliot, Henry James, Joseph Conrad*, New York: New York University Press 1969 https://www.goodreads.com/book/show/1114002.The_Great_Tradition. Web.
- Lawtoo, Nidesh. "A Picture of Africa: Frenzy, Counternarrative, Mimesis", *Modern Fiction Studies* 59. Number 1, pp.26-52 2013. Web.
- Madden, Frank "Marlow and the Double Horror in *Heart of Darkness*." ed. H. Bloom. New York: Chelsea House, *Major Literary Characters: Marlow*, 1992. pp.173-181. [https:// www.lotsofessays.com/viewpaper/1708027.html](https://www.lotsofessays.com/viewpaper/1708027.html). Web.
- Marzec, Robert. "The Monstrous and the Secure: Reading Conrad in the Anthropocene" eds. Schneider-Rebozo, L., McCarthy, J., Peters, J. *Conrad and Nature: Essays*, London: Routledge, 2018. pp. 68-90. Print
- McLauchlan, Juliet. "The 'Value' and 'Significance' of *Heart of Darkness*." *Conradiana* 15 (1983), pp. 3-21. Web.
- Miller, John Hillis. *The Poets of Reality: Six Twentieth Century Writers*, Harvard: Harvard University Press, 1965. <https://www.goodreads.com/book/show/1569050>.
<https://www.edwardsaid.org/books/orientalism> Web.
- Moore, Gene, ed., *Conrad's Cities: Essays for Hans Van Marle*, Amsterdam, Atlanta, GA: Rodopi, 1992. [https:// www.worldcat.org/title/conrads-cities-essays-for-hans-van-marle/oclc/25691027](https://www.worldcat.org/title/conrads-cities-essays-for-hans-van-marle/oclc/25691027). Web.
- Said, Edward. *Orientalism*, New York: Pantheon Books, 1978
<https://www.edwardsaid.org/books/orientalism>. Web.
- Schneider-Rebozo, L., McCarthy, J., Peters, J. (eds.), *Conrad and Nature: Essays*. London: Routledge, 2018, Print.
- Watts, Cedric. "A Bloody Racist": About Achebe's View of Conrad", *The Yearbook of English Studies*. 1983: pp. 196-209. Web.